

Vélemények a Kapcsoskönyvről, a Széchenyi krt-i iskola rajzóráiról, illetve a Metszőkőről.

A szövegeket kifejezetten marketing szempontból, iskolaigazgatók meggyőzése miatt szerkesztettem be. A túlzásokat kéretik lenyesegetni, a szomszéd rétje ugye mindig zöldebb!

A Rajz és Vizuális kultúra tanításához soha nem találtam ennél a gyűjteménynél korszerűbbet, hasznosabbat es jobbat sem! 😊

Szávai István kiváló Kollégánk fáradhatatlanul írta le saját és szerte az országból a rajztanárok kipróbált feladatait. Ha megnyitod alul a linket akkor kis részletét látod a könyvnek!

Szeretettel ajánlom figyelmetekbe a csodás

K a p c s o s k ö n y v e t! 😊

[Rajz és vizuális kultúra tanítása](#)

[2019. május 7.](#) ·

Takács Géza: A Kapcsoskönyvről

A rendszerváltás utáni pedagógiai események közül az egyik legjelesebb, hogy seregnyi, pedagógusok által írt tankönyv jelent meg. Ezen belül is külön figyelem illeti meg Szávai István, szolnoki rajztanár majdnem kész (de soha be nem fejezhető) munkáját. A tanár úr néhány évvel ezelőtt elhatározta, hogy két évtizedes szakmai múlt után elkészíti "mindenki rajztankönyvét".

Ez egy olyan rajztankönyv, amit mindenki írt. Minden feladatára gyerekek megoldásai az illusztrációk, minden pedagógiai utalása mögött gyerekek százainak a viselkedése van. És nem is elrejtve, közvetetten, hanem elbeszélve, kimondva.

Mindent megtanult, amit a hazai vizuálpedagógia az elmúlt két évtizedben teremtett, nagyra becsülve, komolyan véve mások erőfeszítéseit. S könyvében hasznosítja is a tanultakat. Eközben fantasztikus egyéni programjai vannak.

Minden gyerekről szó van ebben a tankönyvben, arról is, aki szeret és tud rajzolni, és arról is, aki nem szeret és nem is, tud. Megpróbálja egy általános iskola összes rajzóráját elbeszélni, mindenütt alternatívákkal, elágazásokkal. Mindenre válaszol, amit egy rajztanár kérdezhet, az anyagok előkészítésétől, a tervezéstől a technikákig, esztétikáig. Verseket, zenéket mellékel.

És végül a könyv, miközben egy "periférikus" tantárgy "haszontalan" tankönyve (hiszen csak a rossz rajztanár tanít tankönyvből), egy átfogó elbeszélés is arról a szellemtörténeti régióról, az iskoláról, amiről ebben a vonatkozásban ma még nagyon keveset tudunk. Az esztelennek tűnő gondosság és aprólékosság sajátos teljességként válik élővé. Személyes pedagógiával ismerkedhetünk meg, s mellette egy jó pedagógus, egy értékekkel élő ember pályaképe is kirajzolódik.

Hadas Miklós: EX LIBRIS

Az utóbbi hónapokban több munka is elém került, melyek mind az iskolához kapcsolódtak. Kettő a reveláció erejével hatott rám, a harmadik kifejezetten élményt jelentett, a negyedik kevésbé ragadott magával. A két első meggyőzőtt: ajánlatos egyszer s mindenkorra leszámolni hajdani rémélményeimen alapuló tévképzetemmel, hogy mindaz, ami az iskolával – s főleg a pedagógiával – áll összefüggésben, csak tömény borzalom lehet. Itt van mindjárt

Szávai István: Vizuálpedagógiai Kapcsoskönyv (I-II) CD-

je, mely valami egészen elképesztő vállalkozás. Zavarban is vagyok, mert mindig idegenkedtem bármiféle üdvtörténeti leltártól, s most lám-lám, én is valami hasonlót készítek. Nem állíthatom, hogy elolvastam, mert profi gyorsolvasóként is egy hétre volna szükség ahhoz, hogy e két darab CD-n tárolt 3000 képet és – ha ki lenne nyomtatva – az 1800, egyenként mintegy ötezer leütést tartalmazó szöveges oldalon (!!!) található információt valaki egyáltalán fölfoghassa. Az anyag kétharmadát óraleírások teszik ki, melyek az első általánostól negyedik gimnáziumig tartalmazzák huszonöt év jó és rossz rajzórának önreflexív elemzéseit, a maradék egyharmad a szerző módszertani és didaktikai elképzeléseit, lélektani-pedagógiai nézeteit, rendkívül gyakorlatias pedagógiai szemléletmódjának (hogyan mossunk le öt perc alatt kétszáz maszatos ecsetet?, hogyan szerezzünk szponzori pénzeket a szakkör működtetéséhez?), a rajz- és művészettörténet-tanítás technikai összetevőinek, a szemléltető anyagoknak és eszközöknek rendszerezett ismertetését tartalmazza – rengeteg sikerült és félresikerült diákrajz illusztratív felhasználásával. Emellett a CD-n van egy saját kutatássorozat alapuló hosszú tanulmány arról, hogyan látják a diákok a tanárokat, van egy bőséges szöveggyűjtemény a képzőművészeti oktatásban fölhasználható lélektani, pedagógiai, szépirodalmi művekből tanárok és diákok számára, valamint olvasható a szerző huszonöt évet átfogó pedagógiai naplója és az iskoláról tíz éve megjelent könyvének bővített változata. És sok minden más.

Ami elénk tárul, az egy önmagát a reneszánsz léptékével mérő pedagógus-személyiség lemeztelenedett confessioja és credoja, mely attól válik drámai módon izgalmassá, hogy az alkotó nem akar (és valószínűleg nem is tud) szembeszegülni folytonos (ön)dekonstruktív készítéseivel. S noha Szávai István valószínűleg azt gondolja, hogy műve elsősorban a vizuális pedagógiával foglalkozó szakembereknek szól, szerintem téved. A (társadalom) lélektani szemléletmódját tekintve is meglepően kifinomult Kapcsoskönyv ugyanis jóval több pedagógiai és didaktikai segédkönyvnel: huszonöt év magyarországi társadalomtörténetét teszi érthetőbbé egy sajátos élettér, létforma: az iskola szűrőjén keresztül. A szerző - aki a Szolnoki Metszőkör és a Szolnok Megyei Művészeti Iskola igazgatója, tehát korántsem ismeretlen a magyarországi képzőművészeti oktatásban – mindazonáltal valahogy mégis Don Quijote-nak (na jó, megszelídült antipedagógusnak) tűnik heroikus vállalkozásával, önmaga készítette CD-jével. Lehet, hogy Erasmus vagy Makarenko társadalmi helyzetét illetően nem e magányos lovag jutna eszünkbe, de valahogy az ezredforduló nem tűnik kedvező időpontnak a magányos zseni számára. Különösen, ha még Sancho Panza (és a kalandokat rögzítő krónikás) sem áll mellette, s az önreprodukcióra vállalkozó műalkotás tele van az egyszemélyes kivitelezés szükségképpen amatőrizmusból fakadó sutaságokkal és hevenyészettségekkel - a helyesírási hibáktól kezdve a szoftver-inkompatibilitásig. A CD tehát hozzáértő szerkesztők után kiált, hiszen ha ezt az anyagot egy kiadó minden tekintetben professzionális módon dobja piacra (akár a világpiacon is!), az óriásit durranhat.

Szolnoki Metszőkör 1996-2000. 4000 Ft

Takács Géza: Magyarország gyermekszemmel

Mi az a posztmodern pedagógia? Nem tudom. Talán az üzemszerűen elképzelt pedagógia vége. Amikor nem hisszük már többé, hogy lehetséges egy olyan hatékony oktatásban, melynek segítségével minden korábbinál jobban, minden korábbinál több gyereket tanítunk meg minden korábbinál több ismeretre. Talán az a posztmodern

pedagógia - s egy példát mesélnék el most -, amikor Szávai István, szolnoki rajztanár, a nyolcvanas évek közepétől mindenféle eszetlen vállalkozásokba fogott a diákjaival. Végigolvasták és végigmetszették rajzórán és rajzórákon kívül a Kalevalát. Kiss Anna verseit. A János vitézt. Aztán nekiálltak linóban kimetszeni nyaranként képeslapon Magyarország összes megyéje összes települését. Tizenkettedik éve dolgoznak rajta diákok százai. Szávai ezekkel a programjaival tönkretett minden tantervet, megszegett minden szabályt, megsértett minden logikát és hierarchiát, értelmetlenné tett minden korszerű pedagógiát, bebizonyította, hogy az az egyetlen valódi mozgatóereje a pedagógiai történetnek, ami a tanárban van. Lehet próbálkozni ennek a kívülről való vezérlésével, de évszázadok szólnak arról, hogy nem jó megoldás, s ma, amikor már minden jól szervezhetőnek és irányíthatónak látszik olykor, az egész emberi történet, az ízléstől a gyűlöletig; a teljes káosztól, ami ennek a jól szervezett világnak az árnyéka, épp az az individualitás menthet meg bennünket, amit Szávai művel a pedagógiában, és aminek vissza kellene szereznie a maga természetes szerepét a mindennapi életben és az emberi társadalom formálódásában is.

Nézzünk egy jelenetet., A szlovák határtól néhány kilométerre, az Aggteleki Nemzeti Park lábánál, Szögligeten vagyunk az általános iskolában augusztus hetedikén délelőtt fél tizenegy tájban. Ragyogó nyári nap, az iskola félig festve, vödörök és korongecsetek a bejáratnál. Az előtérben vagy harminc gyerek. Akik azért jöttek, hogy részt vegyenek Szávai tanár úr metszőkörének „kihelyezett” foglalkozásán, és valami szép kis rajzukat kimetszék, majd a szolnokiaktól ötven-száz példányban megrendelhessek. Elkészültek az első dúcok. A tanár úr befestékezi a hengert, aztán a hengerrel a dúcot, majd a dúcot a földre teszi, szép gondosan ráhelyezi a papírt, lekapja a szandálját, és máris a sarkain topog rajta. Közben megállás nélkül magyarázza, hogy mit miért tesz. Képzeljük magunk elé ezt a negyvenkilenc éves férfit rövidnadrágban, metszőkörös pólóban, barna, fésületlen hajjal, recsegő, barátságos, kissé éneklő hangsúlyokkal, ügyetlen gesztusokkal, állandó mozgásban, sokfelé figyelve, körülötte negyedikes-ötödikes kisdíákok tolongnak. A szandálját veszi le. Arcán semmi átszellemültség, amúgy sem egy átszellemült arc, inkább némi gunyorosság rajta, nevetése, mosolya kissé csikorgó. Csúfolódós, csipkelődős, önmagával is. Mindent tud a rajztanításról, amit idehaza tudni lehet róla, egy művészeti iskola igazgatója, benne volt a kerettantervi bizottságban is, Szolnokon sikk az iskolájába jártni a gyereket. (Viszont eddig még egyetlen vizuálpedagógiai tanszék sem merte, próbálta befogadni.) Van egy ezeroldalas befejezhetetlen enciklopédiája a rajztanítás elméletéről és személyes gyakorlatáról, Apáczai díjas, nagy Kalevala metszetükért a Metszőkör idén minisztériumi különdíjat kapott. Amúgy egy öreg Forddal szaladgál festékért és anyagokért, és maga készíti a bútorait, hogy azzal is takarékoskodjon, mert kénytelen. És most táncot jár a sarkával egy képeslapnyi helyen, szépen koreografált mozdulatokkal, majd egy pillanattal később kész az első próbanyomat, egy szép ívből, tán egy toronytetőből kinyúló kereszt, egyszerű munka, az asztalra kerül száradni, az alkotót nehezen, egy-két folt után lehet csak meggyőzni arról, hogy óvatosan vegye kézbe a művét. Szorongatná, nézegetné, dicsekedne vele. Amúgy nincs ünneplés, mert máris jön a következő préselés, aztán amikor a tanár úr átadja a nyomtatást, visszatér a még metsző húsz gyerek húsz problémájához. Tiszta örültek háza ez, nincs egyetlen nyugodt, kiegyensúlyozott, kerek pillanat, de a metszetek néhány hét múlva elkészülnek Szolnokon, majd elküldik őket Szögligetre, ahol kikerülnek a falra, bizonyítékául annak, hogy ez a viharos délelőtt alkotóvá avatott itt egy kis csapat fiút és lányt, akik maguk sem tudják, értik, mi vezette a kezüket azokkal a házilag barkácsolt kis vésőkkel. Hogy is születtek ezek a kedves kis metszetek barátokról, mesefigurákról, a templomról, az iskoláról, házakról. Én azt

gondolom, Szávai István akarata, hite (tudása, elszántsága, örültsége, gondossága, gondatlansága, bölcsessége, hibbantsága, hitetlensége) mozgatott mindent ezen a délelőttön. Ha valaki mindazt lemásolná, amit Szávai tud, nem menne vele semmire. Ő ugyan arról ábrándozik, hogy lesznek követői ennek a programnak, de nem lesznek. Ha valaki beleszeret abba, amit Szávai művel, és folytatja, csak akkor jut vele valamire, ha önmagát adja, ha elfeledkezik Szávairól, ahogy ő maga is mindent megtanult, amihez hozzáfért, amire ideje volt, hivatkozik is folyton filozófusokra is meg jeles kollégáira is, de mégis csak személyisége adott formát pedagógiájának.

Magyarország összes településéről készíteni diákokkal egy-két linómetszetet, mely aztán képeslapként sokszorosítható is, azt gondolhatnánk, hogy ez valami nagy nekibuzdulásból, lelkesültségből, pénzből, pályázatból született ötlet. Pedig egyáltalán nem. Egy nyári biciklitúra során, ahol a rajzolás, metszés is szokásban volt, Zagyvarékason valaki a gyerekek közül képeslapot akart venni a faluról. Nem volt. Nekik viszont voltak metszeteik, melyek lehetnének akár épp képeslap méretűek is. És biztosan tetszene a helybelieknek is. Sőt, talán maguk is készítenének metszeteiket, némi segítséggel. Ebből aztán nagy terv lett, évek során csiszolódó részletekkel.

A soron következő megye iskoláiba levél megy, hogy van-e kedvük részt venni az akcióban. Ha akarnak önállóan metszeni, akkor megy a metszőkészlet, a *Metszünk együtt* kis tanácsadó könyvecskével. És a meghívó a nagy közös nyári megyei metszőtúrán való részvételre. Ez a legritkább, az önálló vállalkozói kedv. A leggyakoribb, hogy semmiféle válasz nem érkezik. Az együttműködés leggyakoribb változata, hogy az iskola egy rajzoló-metsző foglalkozásra tart igényt, cserébe pedig étkezést ad a foglalkoztatóknak, esetleg egy nagyobb csoportnak ingyen szállást. Közben kialakul a nyári túrán résztvevők köre, akik többsége a Metszőkör tagjaiból majd veteránjai közül kerülnek ki. Fizikai állóképesség, felkészültség szerint csoportokba osztódnak. Aztán elkészülnek az útvonaltervek szállásokkal, foglalkozásokkal, napi kiscsoportos metszőprogramokkal, a települések neveivel és a teljesítendő kilométer adatokkal. A kezdőknek próbatúra szerveződik, a törzsgárda előkészíti a felszerelést, anyagokat. Mindenki maga gondoskodik a bicikliről, de mindenki biciklijével közösen is törődnek, hiszen az állóképesség és a jármű üzemképessége egyaránt közös érdek.

Reggel felcsatoljuk a kerékpárra a táskát, hálósákot, elindulunk hármasával az utakon. Sokat töprengtünk, el lehet-e engedni három nyolcadikos gyereket egy térképpel hatvan kilométeres kerekezésre, de hát nem kerekeztünk-e hasonló távokat magunk is ilyen idős korunkban minden felkészítés nélkül egy-egy vadvízi fürdésért. Belevágtunk, és eddig még nem kellett megbánjuk. A jól felkészített gyerekek nem tévednek el, nem szenvednek balesetet.

Átgurulunk néhány falun, városban, megállunk valahol, ahol már várnak ránk a helybeli gyerekek. Közös rajzolás, metszés, beszélgetések. Lenyomtatjuk az elkészült dúcokat, aztán hajtunk tovább. Este mindenféle játékok jönnek, melyeket a kis ötödikestől a matematikusnak készülő egyetemistáig mindenki egyenlő eséllyel és kedvvel játszik, majd a lámpaoltás után középkori lovagregények, Stanislaw Lem kibernetikus meséi, Esterházy, Mészöly vagy Szerb Antal történetei altatnak el bennünket a tornateremben leterített hálósákokon. Másnap pihenő, lehet a félbemaradt metszéseket folytatni, kirajzunk a biciklivel egy völgyben rejtett tengerszemben fürdeni, nagy méta meccset rendezünk, vagy kószálunk egyet a városban, ahogy kedvünk tartja. És persze a nagy találkozások. Kuporgunk Kurtág György szobájában a székeken, szőnyegen, már vége a négykezeseknek, beszélgetni kellene, de ki tud ilyenkor megszólalni! Aztán csak elindul

a beszélgetés, ami ugyanolyan fontos, mint a képcsinalás. Túránkon nemcsak tájakat, templomokat, épületeket fedezünk föl magunknak, hanem embereket is; szépséget és életmintát egyaránt. (Szávai István)

Beszélgetünk este a csapattal az egyik tanteremben. Kis melankólia a gesztusokban. Mintha most egy kicsit kifáradt volna a nagy vállalkozás. Épp csak húszon felüli a létszám, apróságokat, feleségeket és széplelkű, de nem metsző útitársakat is beleszámolva, és feltűnően magas az átlagéletkor. A Metszőkör már nem bázisa a túrának, inkább társasági együttlét, mint munka, a tanár úr sem általános iskolában dolgozik már második éve, művészeti iskolás csoportjából pedig egyszerűen nem akadt biciklizni, szenvedni, játszani, alkotni, lemondani egyszerre kész tanítványa. Meg az idei túra nem is az igazi. Először fordul elő, hogy egy megyébe másodszor is el kell menni. A megmaradt feladat azonban már nem olyan izgalmas. És különben is, így megfogyva az is jobban fáj, hogy ez a metszőtúra nem tudott országos kezdeményezéssé átalakulni. Nem bírt életre kelni másutt, önállóan, helyi igények, helyi adottságok szerint. Hiszen akkor akár egy-két nyár alatt elkészülhetett volna a nagy tabló, ami most így, a második borsodi túra felől nézve nagyon messze van. Nem volt erő és idő igazán a képeslapok sokszorosítására és az árusítás megszervezésére sem. Sok száz példány fogyott már el, vásárokon, kiállításokon, iskolákban, egy-két helyi postán. Legutóbb Kapolcson arattak sikert képeslapjaikkal, játékaikkal, metsző foglalkozásaikkal a szolnokiak, a túrával egy időben. (Ami megint csak a létszámot apasztotta amúgy.) De a nagy ábránd, hogy egy jó rajzóra - összes következményeit is beleértve - megforgatja a világot, vagy legalábbis segít újraalapozni a magyar iskola szellemi épületét, nem nagyon látszik beteljesedni. Nem lesz beteljesíthető. Ilyesfélével kezdi a beszélgetést Szávai, hogyan is kellene a jövőre soron következő Komárom megyét jobban mozgósítani, iskolákat, kollégákat, diákokat, közösségeket, hogy szinte ne is kelljen csapat, de azért nagy csapatot is gyűjteni, hogyan is, kiből is. Hiszen a régiek már majd mind felnőttek, toborozni meg olyan nehéz. Én meg arról faggatom az összegyűlteket, hogy kinek mire való ez a túra. Miért jön ide évről-évre, miért éri meg neki ez a sok kényelmetlenség, katonás rendezettség, áldozatos önfegyelem, természetes önzésünk állandó gyötretése. Mindaz, amitől kissé elszoktunk már. Cipelni tíz napon át egy nagy fazekat a csomag tetején. Kimetszeni ügyetlen kisfiúk és kislányok dúcain a finomabb vonalakat, a kényesebb részeket. Hajnalba kelni, lehúzni egyszerre nyolcvan-száz kilométert jelentős csomaggal. Teljesíteni egy nagy tervet, amitől maga Szávai sem hatódik meg, nagyon praktikus itt minden, ha kicsit keveredik is a költéssel.

A válaszoktól, egymást hallgatva, alighanem maguk is meghatódnak. Mert amúgy nem nagyon ideologizálók. Szükszavúak inkább. Önmagukkal viaskodók. Egy ilyen provokatív kérdésre derül ki, mondják ki szavakkal talán először, hogy bizony, akárhogy cifrázzuk és részletezzük, egymásért vannak itt, az együttműködésben termő szeretetért, fura hangulatokért, a nehéz győzelmekből fakadó finom örömekért. Lovagok ők, ahogy Szávai mondja, kalandokat kapnak itt jó nagy adaggal, komoly nehéz kalandokat, minden túra fölér egy győztes lovagi tornával. És nincs itt egyetlen mesterséges akadály sem. És soha senki nem kerül alulra, ha csak maga előtt nem, de arra is van itt mindig segítség.

Azt mondja egyikük, kicsit rejtélyesen, hogy neki két arca van, odakint más, mint idebent, nem ismernék rá. Gonosz vagy, szól a kérdés, hiszen itt éppen, hogy jó fiú, nem, nem gonosz, inkább talán vad, ha jól értem a választ. Igen, van egy tábori mimikri, itt szelídnek kell lenni, szelídnek és elfogadónak. Ha öregebb vagy, és többet tudsz,

annál inkább. A túra egy nagyon intenzív nevelő tanfolyam. Azt ígéri, hogy jobban érzed majd önmagad és a másikat. És nincs lógás, vagy leállsz az első kanyarban.

Tibor önvallomása következik. Mintha már készült volna rá, mintha már várta volna a kérdést. Olyan erős érzelmi töltése volt, hogy nem lehetett elfelejtenem, összekevernem a többiekével. Amikor alsós volt, és először járt a rajzteremben, valami filmvetítés miatt, elbűvölve nézte a rengeteg polcot, hogy mi minden nagyszerű dolog vár itt rá, majd ha ő is felsős lesz. Micsoda vagány dolog lehet a Pista bánál dolgozni. Aztán felsősként nagyon igyekezett, hogy felhívja magára a tanbá figyelmét. Járt a metszőkörbe is. És jött a tavasz, amikor a tanár úr egyszer csak odaszólt hanyagul, hogy Tibi, volna-e kedved jönni metszőtúrára. Ő meg zavartan bólogatott, holott már várta ezt a kérdést. Reménykedett, hogy el fog hangzani. Aztán jöttek a várakozás hónapjai. Még négy hónap a túráig, még három, még negyvenöt nap, még kettő. Minden perc tele volt izgalommal. És jött az első út. Az elszántság, hogy elfogadják a nagyok, hogy megfeleljen. Hogy szóljanak hozzá is. És a túrák boldogsága évről-évre, valamelyest csökkenő fényvel, de sok-sok örömmel. Ez a túra lelki támasza volt a nehéz dolgokban. Amire lehetett gondolni. Ami mindig segített. Amikor nagyon egyedül volt, a túrákra gondolt, a régiekre, meg azokra, melyek még előtte voltak, és nem volt egyedül. Meg a metszetek, amikre ránéz, és el tudja mesélni őket. Nemcsak azt, ami rajtuk van, ami látható, a falakat, a formákat és a díszeket, hanem azt is, ami láthatatlan. Minden metszet egy film, egy történet, sok-sok arc, hangulat, szavak, beszélgetések. A metszeteiből épp most volt kiállítása. Az elsőtől a legutóbbiakig. A metszés az élete részévé vált. Ahogy az ügyetlen kisfiúból komoly metsző lett. Ez egy élettörténet. Egy élet lényegi metszete.

A metszetek látásra gyakorolt különös hatásáról többen is beszéltek. Hogy képzeletben is képeket metszenek ki a tájból, a városképből, mindennapi látványokból.

Szögligettől Miskolcig együtt bicikliztem a hazafelé tartó csapattal. Szávai ébresztett, olyan mulatságos volt, az előtérben aludt. Bent melege volt, kint meg fázott. Így került aztán a küszöbre. Én meg azt gondoltam közben, hogy ezek az alvók az övéi. Az ő álmukat vigyázza. Hiába nevetne gúnyosan érzélgősségemen, mert nevetne, nekem meg az volt mulatságos, ahogy vonult ki a hálósákjával és a tábori szivacsával.

Mire lementem a földszintre, már kész volt a tea, reggelizett a csapat. Méz, májkrém, lekvár, turista szalámi, gulyáskrém, kockasajt, piros arany, tej volt az étrend, mint egy évtizede reggelenként. Mindenki határozott és gyors, én körülményeskednék, szöszölnék, de nincs idő, fél nyolckor már úton voltunk. Tíz felé, épp a hőség előtt Miskolcra érve már hálás voltam a gyors tempóért. Jó volt csendben, elszántan húzni a sorban.

Nem tudom hová teker a csapat, nem tudom, tovább fogynak-e jövőre, vagy nő-e majd a létszám, nem tudom, végeznek-e egyszerre Komárom megyével, s eljutnak-e majd Somogyba meg Zalába is. Nem tudom, mikor fedezi fel az ország, hogy itt játszásból egy szép kis ezredfordulós emlékmű készül a számára, ércnél, filmeknél maradandóbb, linóba, lélekbe van metszve, nincs rajta egyetlen grammnyi máz, egyetlen árnyaltnyi póz, egyetlen szögletnyi szertartásosság sem. Csak egy tanár és diákjai önmagukat kereső megszállottsága. Nem tudom, árulják-e majd minden jobb helyen a szolnoki képeslapokat. Nem tudom, lesz-e valaha is mozgalommá az önismeret, szépségeinek közös leltárba vétele. Akárhogy lesz, Szávai akkor is ott biciklizik majd ezeken az utakon a diákjaival, egy év múlva és negyven év múlva is, Edelény és Szendrő között, Rudabánya és Gönc között, Mikebuda és Üllő között, eltévesztve néha az irányt, olykor tanácstalanul megtorpanva, kissé megkopott tengelycsapággal, térdekkkel, árokpartról

fölkapkodott körtékkel, mert lennie kell olyan pedagógiának, amelyik az útról szól, amelyik az úton tenyész, él, hat, születik, működik. Mert nincs most állomás, ahová megérkezhetnénk, nincs ég, amibe kapaszkodhatnánk, nincs föld, amire támaszkodhatnánk, mindez egybeolvadt, eltűnt, elillant előlünk ebben a véget érni nem akaró, forró harmadik évezredbeli nyárban, csak a szívünk ritmusa zakatol, hajt bennünket.

Szögliget

Egy csodaszép és önmagán mégis szomorkodó kis település a hegyek ölében. Egy olyan hely, ahol akkora a csiperkegomba, mint az őzláb, ahol vödörrel szedik a rókaagombát, ahol majd minden utcában fakad egy forrás, van, akinek az udvarában. A falu közepén, a szép katolikus templom előtt egy kis medencében buzog föl a víz, ez még ráadásul meleg is, valamikor mostak benne az asszonyok, ma a gyerekeké, vízisiklót, halakat látok benne. Sok itt a Medve és a Gulyás, a házak jómódról árulkodnak, iparkodásról, igyekezetről, elszántságról, igényességről. Mindenütt tisztaság, rend, sok virág, a szilvafák ágai szinte fürtökként hajlanak ki a kertekből. Finoman leng a pálinkafőző illata.

Az iskola tíz éve épült, a régi iskola visszakerült az egyházhoz, szép vendégház lett belőle, van plébános; mindig jó plébánosunk volt, mondja az igazgató. Nap, mint nap benéz az iskolába. A metszésen is megjelenik egy kis időre.

Az iskola nyolc osztályába negyvenhét gyerek jár. Vagyis az iskola a lét és nemlét határán. A falu ragaszkodik hozzá, pedagógusok is volnának, minden évben festetés, pályázatokból is jut pénz, csak épp gyerek van nagyon kevés. Pedig ha nem lesz iskola, ha már a gyerekeket is utaztatni kell, a falunak vége. Kevés a munkahely, hamarabb jut munkához a helybeli Ausztriában, Amerikában, mint itthon. Mindenki ügyeskedik. A szegénység és az elhagyatottság foltjai a hegyi utcák felől lopóznak lassan lefelé, noha ugyanoda új telepések, üdülőlakók révén másféle jövő is felsejlik. Háromnegyed óra autóra vagyunk Miskolctól. Micsoda élehetetlen ország ez, még mindig túl nagy önmagának?

Az iskola a tanítónők iskolája. Hárman közülük jelen vannak a foglalkozáson. Egyikük karácsonyi lapot metsz, hogy így nem kerül majd pénzbe, másikuk segítene, a gyerekeket igazgatná, hogy jól viselkedjenek, harmadikuk meg, a szépasszony csak jelen van, mintha egy szalonban, mint egy Móricz hősnő, kisebb gyermekével az ölében, a nagyobbik dolgozik, anyja a saját házukat rajzoltatta volna le vele emlékezetből. Ügyesek és sikeresek iskolájukkal, mégis csupa elfojtás, lemondás minden gesztusuk. Remek tantervet találtak ki, nincsenek osztályösszevonások, csak készségtárgyakból, ami pazar ötlet, az irodalmat, matematikát pedig önálló kis csoportokban tanulják. Nagyon kedvesek és előzékenyek velünk, a tavalyi foglalkozás nyomatai két teremben is a falon, de kedvességükben mégis tanácstalanok. Nincs közös hang. Egy kislány épp mesét hoz, valami pályázatra írta, ki kellene nyomtatni, mert nyomtatója még nincs, valamiért nem mutatják, pedig helyi legenda, talán éppen a falu fölötti Szada vár legendájának a feldolgozásáról van benne szó. Az igazgató esti utcai toborzása eredményeként reggel a fél iskola jön metszeni. A legkisebbeket és a legnagyobbakat kivéve. De nincs jövő, mert nincs gyermek. Aki elindul egy középiskolába, onnan nincs visszaút. Érettségizettnek nincs munka, nincs állás. Pedig a házak legalább két családra épültek. És épülnek még ma is. Majdnem síremlékek, ha komolyan veszem a lemondást és a panaszokat. A szomszéd falvaknak könnyű, ott vannak gyerekek, ott vannak cigányok, mondja az igazgató, akinek nincs családja, édesanyjával egyedül él, sok iskolát és tanfolyamot kijárt, már maga sem tudja igazán,

hogy mindezt miért. Amikor még elsős volt itt, igazgató elődje tanította a betűvetésre, más volt itt az élet, neki is három testvére volt.

A foci pályán összegyűlnek esténként a fiatalok, gyönyörű hely az iskola a patak és a pálinkafőző mellett, gólya száll fölöttünk hazafelé, a hófehér templomtorony a fák fölött, mintha fészekben; tágasság, levegő, fény, illat. A presszó és az italbolt nyolckor zár, vagy legkésőbb kilenckor, mindenki otthon, az utcák néptelenek, a műút kihalt, hiszen Szögliget zsákutcás település.

A gyerekek az iskolában ügyeskednek, hogy megállítsák az időt egy pillanatra, én meg elbóklászok egy kicsit a szabadon, jókedvűen, álmosan, pihegve, titokzatosan csavarodó-tekeredő utcákon, egy geológus-régész-barlangkutató bronzkori aranykarikákat talált a szögligeti Julcsa barlangban, olvasom az újságban. Hogy ez az aranyelet miféle jelentéssel bír, milyen üzenete van, nem tudom, de hogy valami sugall, abban azért reménykedem.

Kirajzás 2001

...Köztünk és az örök kiindulópontnak számító Szolnok között jelenleg úgy kétszázötven kilométer van, ha úgy vesszük, a fél ország. A fél haza! Körülbelül ennyi lett eddig körbekarikázva is. Körül és belül. Ami születik eközben, mégsem karikatúra... Nem ment minden könnyen. Defekt, rosszkezd, ilyenek, és néha tényleg csak kikötöttünk ott, ahol, sőt, sokkal inkább kilyukadtunk valahol... Ha úton vagyunk, mindig eszembe jut: úgy kéne élni, mint ahogy a szél jár, mindenütt idegenül, s mégis otthonosan. Vendégként, eltévedhetetlenül. Vonulunk végig városokon – ahol menten megrezdül valami abban a monoton állandóságban, amint szelet kavarnak(!) kerekeinkkel – falvakon, amiknek sokfelé még több közük van a meséhez, mint a valósághoz... Megszállunk egy-egy iskolát, ahol többnyire szó szerint is megszállunk, és együtt hortyog, szuszog, harákol a tornaterem linóleumán(!) az egész megfáradt had... Ez a magától értetődő édes tetszőlegesség, ennek nap nap utáni megtapasztalása! Persze, tanár urunk az esetlegesség puha anyagába valamiféle medret vág mindig, amiben megindul zajlani a sors, és sodor magával faluról-falura, városról-városra... Tavalyi borsodi barangolásunkkor Felsődobozán, az iskola falán akadtunk egy márványba vésett mondatra Marcus Aureliustól: Az emberek egymásért születtek, vagy tanítsd, vagy törd hát őket. Talán, mert éppen úton voltunk, egy csapásra magunkra, a Metszőkör mibenlétére ismertem a császári intelemenben...

Técsi Zoltán

Naplórészlet

130 kilométer...

Gyülekezés: Hét óra, hajnali hideg, éles fények. Találkozás az iskola előtt. Persze még szöszmötölés, szerelés. Szávai képeket csinál, „csak spontán, gyerekek”, ha így mosolygok az jó?

Aztán végre valahára tényleg elindulunk, és utak, gát, utak, tanyák. Nem sokáig. Tizenöt kilométer után robbanás: defekt. Miért pont én? A közelben semmi, csak távolabb pár falu, de ki szerel ott biciklit? A fiúk gyorsan nekifognak, leszedik a gumit, nevetünk és nevetünk. Én már a könnyezek a nevetéstől. (Szégyellem magam, az én biciklim. „A leggyengébb láncszem!” „Nehogy magadra vedd!” „Gyenge női lélek!” Hhaj istenem, mennyi szeretet van bennük, a nevetésem sírásba csap.) A lyuk. Ekkora

lyukat nem szokás befoltozni!? Mit tehetnénk, a fiúk befoltozzák. És gátak, gátak. Zoli mesél fűről, fáról, bogáncsról, madarokról. A defektes gumin újabb foltozás. Aztán amikor már semmi folt nem segít, a Farkas fivérek gyógyító keze: elkötik a lyukas részt a gumiból, a kerék kicsit „huplis”, de mit számít az? Aztán az egyik faluban kapunk belsőt meg külsőt is, igaz, még szovjet szabvány, de feleröltetjük egy fa alatt, közben kajálunk, a szúnyogok meg minket esznek. „Vadászol, és rád vadásznak” mondja Zoli, na persze... És faljuk a kilométereket. „Gyerekek, már csak hatvan!”

Tisza-tó, strand. Akik előre mentek, itt vártak be minket. Nem sokan fürdenek, örülünk, hogy élünk, még sok van előttünk. Nagyon sok.

Megyünk tovább, a lábaim már nem bírják, csak az akarat hajt, meg a szeretet, néha már azok sem, meg kell állni. Út menti alma és szilvafák. „Ez nem lopás, ugye?”

Utolsó húsz kilométer. A nap már lement. Néha halálfélelmem van. „Margit, gyere lejjebb kérlek, az autósok nem látnak bennünket, lámpánk nincs!”

Megérkezünk. Úgy érzem, reggel nem fogok tudni megmozdulni. Az este egész kelleme végül. Vacsora, beszélgetés.

Nyolckor már fenn vagyunk. Kellemes meglepetés: mozognak a lábaim. Csak aztán jövök rá, nem a lábam, hanem az egész testem van ki. Reggeli után visszadőlök, alvás délig, enyhe lelkiismeret-furdalás, milyen metszőkörös az ilyen? De edzés nélkül, gyenge lábakon, hát ilyen! Mi visz itt tovább, mi visz itt előre? Ha lépésről-lépésre, faluról-falura végeláthatatlan is az út, mégis én vagyok az, ki egyre mélyebbre jut valamibe, vagy épp most evickél ki valamiből?

A helybeliekkel a többiek foglalkoznak, a linómetszésbe már én is bekapcsolódom, a diákok és a tanárok mind egyek, szép metszetek készülnek.

Benedek Katalin

Esterházy Péter: A Nagy Szolnoki Álldogálás

Kevés fölöslegesebb dolog van, mint egy kiállítást megnyitni, az vagy megnyílik magától, vagy nyitogathatjuk napestig, minék. Ennél már csak az fölöslegesebb, ha egy kiállítás-megnyitó arról szól, hogy ő milyen fölösleges.

Mindebből úgy tűnhetik, mintha bajban volnék. Pedig ami ezt a mai délutánt illeti, meg ama tárgyat ott benn, körben, a legkevésbé sem vagyok ott, bajban. Kis túlzással - ezt majd még megírom pontosabban is - én akkor vagyok bajban, ha nincs mondat. Ha nincs mondat, nincs valóság, csak a baj.

Itt lehetne rögtön mondat, van is, Szávai Istvánról, ahogy a meghívóról olvashatjuk, "a szolnoki ember, aki bevitte a Kalevalát rajzórára". Dombra ment föl, hegyről jött le. Egy szenvedélyes tanár csodálatos élete, stb.

Lehetne beszélnem a gyerekekről, akik - hogy káprázzunk attól, amit nem értünk - legalább háromszázszerszer véstek bele a dúcba. Ez a dúc is egy olyan dolog. Így a dúc, úgy a dúc, hogy harmincra lefogyott húsz kilóra (?)... a galambokról meg nem beszél senki. A gyerekek: Ezt rögtön idézőjelbe kellett volna tenni, hisz ez a metszet nyolevánhét tavaszán készült, aki akkor volt 13-14 éves reményteli gyerek, mert minden gyerek reményteli, most már 25-26 éves, kicsit már el is van hívva, van másfél gyereke, igaz, jól keres, de talán mégsem kellett volna férjhez menni. Vagy nem ahhoz.

Én egyébként évek óta a Szolnoki Metszőkör által készített levlapokon levelezek, vagy hát lapozok; azért is szeretem a lapjaikat, mert keveset lehet rájuk írni. Drága angyalom, és már a lap alján vagyok. Hála istennek. Különösen, ha németül kell írni. Sehr geehrte, hopp, és már nem is lehet folytatni. Napi kapcsolatban vagyok így velük, naponta megérintem így a munkájukat, ily módon ismerősek nekem ezek a (már nem is) gyerekek, akiknek köszönettel tartozom.

S lehetne mondat a Kalevaláról is - 1 könyv -, léha Lemminkejnen, meg a tölgyfa, nos a tölgyfáról külön is beszélhetnénk, szilnűj kak dub, a tölgy a jó, a tölgyfa dús, legelőjén fű kövér..., nahát és a százötven év! ennyi idő a Kalevala, micsoda mázli, megint egyszer fölfedezhetjük a finnugor halszagú gyökereinket. (Ahogy a költő mondja, de tényleg csak zárójelben: régi dicsőségünk, halkések az éji homályban...)

És az sem volna meglepő, ha egy kiállítás megnyitó a kiállítás tárgyáról szólna. De nem.

Mert amire én most igazán gondolok, az azok a délutánok, amikor összegyűltek, az a sok szolnoki gyerek, farigcsálni. Meg az az első felolvasás, amikor Szávai tanár úr, mintegy véletlenül, elkezdi a Kalevalát, és történik valami, amit lehet akár csodának is nevezni, de talán jobb valóságnak vagy valódiságnak. És ebből a délutánból kiindulva persze azonnal Szávai Istvánról lehet beszélni, a gyerekekről, idézőjellel és anélkül, a Kalevaláról, és a műről, a metszetről.

Hogy mi a művészet, azt nehéz megmondani. Én legalább is nem tudom. De nem is érdekel. Mit érdekel engem... Maga... Nem csodára kell várni, elegendő a valóságra, a valódiságra. Ha ránézünk erre a munkára, nem azon fogunk studiózni, hogy mennyire jó, mennyire kép, az, kép, mennyire ügyesek a szerzők vagy sem, hanem arra, és ez az igazi művészi hatás, hogy ezen tárgy kapcsán hány és hány ember került valóságos helyzetbe; nem klisébe, nem automatizmusba, nem abba, ahogy illik, ahogy előírják, ahogy praktikus, ahogy megéri, ahogy buli, ahogy hatékony - hanem ahogy van. Ha ránézünk erre a képre, arra kell gondolnunk, hogy valakik valóságosan voltak, léteztek, azt csinálták hosszabb-rövidebb ideig, amit kell. És ezért kicsit irigykedve és tisztelettel gondolunk rájuk.

Ezért jó itt állni. A nagy szolnoki álldogálás. Köszönöm a figyelmüket.

Esterházy Péter